**A STUDY ON TRANSLATION OF CULTURE-
SPECIFIC ITEMS IN INTRODUCTORY TEXTS
ON UNESCO-INTANGIBLE CULTURAL
HERITAGE ASSETS OF OUR COUNTRY**

**Ülkemizin UNESCO – Somut Olmayan Kültürel Miras
Değerlerine İlişkin Tanıtım Metinlerinde Yer Alan Kültürel
Unsurların Çevirisi Üzerine Bir İnceleme**

Duygu ÜNAL ERASLAN¹

Nezir TEMUR²

Abstract

Translation practice that transfers language, sounds, ideas, notions, senses of mankind to other language world, introduces different cultures to each other, provides interactions by building bridges amongst them has continued from past to present. In this study, translation practice is evaluated in the scope of a sample within the framework of translation strategies; theories and methods and the features in question are focused in terms of how they make sense in transference of culture-specific items. The texts involving culture-specific items and forming the analyzing source of the article are documents which are related with our cultural heritage that glorify the status of our country on the World List of Intangible Cultural Heritage of UNESCO, an international level organization which states its mission as to assist the cooperation between nations and thus serve for peace and confidence regardless of difference in race, gender, language and religion and an organization which undertakes significant tasks in terms of promotion of cultural assets of a nation. The texts regarding our heritage items registered in nomination files of UNESCO and their translations in English made by General Directorate of Research and Training of the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey are analyzed within the framework of translation methods of Peter Newmark (1988), translation strategies of Lawrence Venuti (1995, 1998a) and descriptive translation theory of Gideon Toury (1995). Thus, the study is considered to shed light on the phase of decision making of a translator and the process of translation practice.

Keywords: Cultural translation, translation methods, UNESCO, translation strategies, Intangible Cultural Heritage.

¹ Doktora Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, unalduygu3@gmail.com

² Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, ntemur@gazi.edu.tr

Öz

İnsanoğlunun dili, sesi, düşüncesi, niyeti, hisleri olup tüm bunları diğer bir dilin dünyasına aktaran, farklı kültürleri birbirine tanıtan, aralarında köprü kurarak etkileşimlerini sağlayan çeviri eylemi geçmişten günümüze süregelmektedir. Bu çalışmada çeviri eylemi, bir örneklem kapsamında, çeviri strateji, kuram ve yöntemleri çerçevesinde değerlendirilecek olup, söz konusu özelliklerin kültürel unsurların aktarımını nasıl anlamlandırdıkları mercek altına alınacaktır. Makalenin inceleme kaynağını oluşturan kültürel unsurları içeren metinler, bir ulusun kültürel varlıklarının tanıtımı açısından anlamlı vazifeler üstlenen ve misyonunu “ırk, cins, dil ve din farkı gözetmeksizin Birleşmiş Milletler Anayasasında dünya milletlerine tanınan insan hakları ve esas hürriyetlerine, kanunlara ve adalete müşterek bir saygı yaratmak için, milletler arasındaki işbirliğine eğitim, bilim ve kültür yoluyla yardım ve böylelikle barış ve güvene hizmet etmek” olarak belirten uluslararası düzeydeki kuruluş UNESCO’nun (“United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization” / “Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu”) Somut Olmayan Kültürel Miras dünya listesindeki ülkemiz konumunu yukarılara taşıyan kültürel miraslarımıza ilişkin metinlerdir. Söz konusu miras unsurlarımıza yönelik UNESCO adaylık dosyalarında (<https://ich.unesco.org>) yer alan metinler ve bunlara ilişkin T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından yapılan İngilizce çeviriler (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr>), Peter Newmark’ın (1988) çeviri yöntemleri, Lawrence Venuti’nin (1995, 1998a) çeviri stratejileri ve Gideon Toury’nin (1995) betimleyici çeviri kuramı çerçevesinde irdelenecektir. Böylece bu çalışmanın, çeviri eylemi sürecinde çevirmen kararlarının oluşumu aşamasına ışık tutabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel çeviri, çeviri yöntemleri, UNESCO, çeviri stratejileri, Somut Olmayan Kültürel Miras.

GİRİŞ

Çeviri, insanoğlunun kadim tarihinin derinliklerinden bu yana kültürler arasındaki etkileşimin sağlanmasında, sürdürülmesinde, çeşitliliklerin ve niteliklerin tanıtılmasında, kültürlerarası iletişimin artırılmasında önemli bir konuma sahip olagelmıştır. Kültürel unsurlar, metinlerin en önemli parçalarıdır çünkü bu metinler üretildikleri toplumun kimliklerini, gelenek ve göreneklerini, yaşam değerlerini bu unsurlar aracılığıyla iletirler ve tanıtırlar. Böylelikle, uçsuz bucaksız diller ve kültürler dünyası olan çeviri edimi esnasında kaynak metinden erek metne iletilmek istenen, salt dil bilgisel bir tutum çerçevesinde değil, farklı unsurların da rol üstlendiği karmaşık bir yol etrafında şekillendirilir. Bu itibarla, çevirmen çeviri eylemi sırasında bir dilden diğerine yalnızca dilsel bir aktarım yapmaz, aynı zamanda iletilmek istenenin kaynak dil okuyucusunda yarattığı etkiyi yani mesajın ruhunu da aktarır. Bu durum, farkında olarak veya olmayarak çevirmenin eşdeğerliği sağlamak için bazı yöntem ve stratejilerden faydalanmasını kaçınılmaz hâle getirir.

Bu çalışmada çeviri eylemine konu olan ve incelemenin kaynağını oluşturan metinler, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras dünya listesinde (<https://ich.unesco.org>) yer alan ülkemize ait değerlerin tanıtım metinleridir. Aslında “kültürel miras” kavramı son dönemlerde büyük ölçüde içerik değiştirmiştir. Bu durumun kısmi sebebi, UNESCO’nun geliştirdiği çeşitli araçlardır. Kültürel miras anıtlarla veya eser koleksiyonlarıyla sınırlı bir kavram değildir. Bu kavram aynı zamanda, sözlü anlatımlar, sözlü gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüel ve festivaller, halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği gibi geçmişten günümüze miras olarak aktarılan bilgi ve becerileri, kültürel ürünleri ve bunların üretim süreçlerini de kapsamaktadır. Bahsi geçen bu değerlere, ülkemiz özelinde düşünerek birkaç örnek verecek olursak, Türk Kahvesi ve Geleneği, Ebru Sanatı, Karagöz, Meddahlık, Işık Dili vb. 18 unsuru ile Türkiye, UNESCO’ya en çok unsur kaydettiren ilk 5 ülke arasında yer almaktadır (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr>). Somut olmayan kültürel miras ile hedeflenen giderek

artan küreselleşme eğiliminin karşısında kültürel çeşitliliği korumak ve kültürlerarası diyalog kurarak farklı yaşam tarzlarına anlayış ve saygı geliştirmektir. Somut olmayan kültürel mirasın önemi yalnızca kültürel bir dışavurum değildir, aynı zamanda bu kanalla bir nesilden diğerine aktarılan bilgi ve becerilerin zenginliğinin sosyal ve ekonomik kazanımlarının azınlık gruplarına, topluluklara, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere olumlu yansımalarını da deneyimlemektir. Somut olmayan kültürel miras, hem geleneksel, hem çağdaş hem de yaşayandır. Kapsayıcıdır, temsilcidir ve toplum temellidir (<https://ich.unesco.org>).

1. Çeviri ve UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurları Arasındaki Misyon Benzerliği

Basit ve düz bir anlatımla çeviri, yazılı veya sözlü ifadelerin bir dilden bir başka dile aktarımıdır. Bu aktarım sayesinde dilleri, kültürleri, dünyaları farklı olan insanlar iletmek istedikleri duygu, düşünce ve ifadeleri kendilerine yabancı olan dillere, kültürlere ve dünyalara iletirler. Böylece, dil dolayısıyla kültür kendi sınırlarını aşarak kendini farklı bir var oluş serüvenine dâhil eder. Akşit Göktürk'ün (1934-1988) de belirttiği gibi (1986) çeviri “diller ötesi ortak bir dildir”. Bu çerçevede çeviri eylemi farklı olanı paylaştırır, yakınlaştırır, bütünleştirir...

Tıpkı çeviri eylemi gibi, insanoğlunu bütünleştirici, kapsayıcı bir misyon üstlenen uluslararası kuruluşlar da evrenselliğe ve ortaklığa katkı sağlar. Bu kuruluşlara en iyi örneklerden birisi olan UNESCO misyonunu “insanlığın zihninde barışı eğitim, doğa bilimleri, sosyal ve beşeri bilimler, kültür, bilgi ve iletişim aracılığıyla inşa etmek” olarak tanımlamaktadır. UNESCO tarafından; toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar biçiminde tanımlanan somut olmayan kültürel miras ile toplulukların ve grupların çevreleriyle etkileşimleri doğrultusunda, nesilden nesile aktarılan miras sürekli yeniden oluşturulmakta, böylece kazanılan kimlik ve devamlılık duygusu ile birlikte kültürel çeşitliliğe ve insan yaratıcılığına duyarlılık daha da gelişerek bu alanlara katkı sağlanmaktadır (<http://www.unesco.org>).

Bu noktada, bahse konu kültürel mirasın UNESCO ve benzer aktarıcılarına destek olan, bu transferi gerçekleştirmede belirgin roller üstlenen çeviri eylemi, kültürel unsurların çevirisi ile kendini göstermekte ve böylece farklı olanı paylaştırmakta, yakınlaştırmakta ve bütünleştirmektedir. Kültürel çeviri ile toplumlar birbirini tanımakta, anlamakta ve en önemlisi farklılık ve değişikliklere açık ve tahammüllü hale gelmektedirler. Dünya halkları kaynaşmakta ve çeşitliliklerle zenginleşmektedirler.

2. Kültürel Unsurların Çevirisi ve Peter Newmark'ın Çeviri Yöntemleri

Kültür, kendine özgü olan bireyleri ortak noktada birleştirip yaşamalarını sağlayan kolektif farkındalığın ürünüdür. Aynı zamanda toplumsal bir uzlaşıdır kültür... Günümüzde kültür kavramının birden çok tanımı mevcuttur. İnsana ilişkin bir kavram olarak kültür, tarih içinde yaratılıp yoğrulan bir anlam ve önem sistemidir. Bir insan grubunun bireysel ve toplu yaşam sürecini kavramada, düzenlemede ve yapılandırmada faydalandıkları inançlar ve gelenekler sistemi olarak kültür kavramını tarihsel dönem içerisinde ve bu döneme bağlı süreçler çerçevesinde açıklayıp özetleyebilmek oldukça zordur (Parekh, 2002). Aslında, ortaya çıkan bu anlam çokluğu, kültürün zenginliğinin bir ifadesi olup; bu kavramın sosyal miras, gelenek birliği, yaşam biçimi ve değerler açısından ele alınmasının, eğitim, uyum ve köken bakımından incelenip tanımlanmaya

çalışılmasının önünü açmıştır (Güvenç, 1991: 95-100). Kavramsal boyutta kültür sorunsalını tanımlayabilmek için, toplumların nesilden nesile aktardığı inanç, bilgi, duruş ve sezgi uygulamalarını tarihsel süreç içerisinde de tanımak ve tanımlamak gerekmektedir. Kültür kavramı, günümüzün anladığı bir hümanizma manasında biyoloji-üstü ve fert-üstü olan insan eseri demektir (Herman, 1959: 20). Latince'de tarım, tarım yapmak, ekip biçmek, özenerek bakmak anlamlarına gelmekte olan kültür kavramını Marcus Tullius Cicero (MÖ. 106 – MÖ. 43), insanın yetiştirilmesi anlamında kullanmıştır. O, kültüre bu anlamı veren *cultura* terimini, insan nefsinin terbiye edilmesi anlamında ele almıştır. Onun bu anlamda ele almış olduğu kültür kavramı; günümüzde de insanın giderek kişilik sahibi olma hali olarak kullanılmaktadır. Kültür sözcüğü ilk defa Voltaire (François-Marie d'Arouet, 1694-1778) tarafından gündeme gelmiştir ve temelde insan zekasını yücelterek, onun oluşum ve gelişimine önemli bir misyon yüklemiştir (Özlem, 2008: 153-154). Bronislaw Malinowski (1884-1942) kültürü, insanın insana, maddeye, içinde doğup büyüdüğü fiziksel çevreye karşı tavır alışını belirleyen bir bütün olarak görmektedir. O, kültürü tanımlarken ağırlıklı olarak eylem ve etkinlik boyutundan yola çıkmıştır (Malinowski, 1990: 66-69). Ernst Alfred Cassirer (1874-1945) ise kültürü, ancak toplumsallaşma halinde ortaya çıkan ve tarih içerisinde sürekli değişen bir işaret ve simgeler topluluğuna göre şekillenip yönelen yapay bir dünya olarak tanımlar (Cassirer, 1980: 180-185).

Yukarıda bahsi geçtiği üzere sözcük olarak ilk kez Voltaire tarafından kullanılan kültür kavramı, ilk defa olarak da 1871 yılında Edward Tylor (1832-1917) tarafından *Primitive Culture* kitabında yayımlanmıştır (Burke, 2006: 9). Tylor kültür kavramını şöyle ifade etmektedir: “Kültür, toplumun bir üyesi olarak insanoğlunun kazandığı bilgi, sanat, ahlak, gelenekler ve benzeri diğer yetenek ve alışkanlıkları kapsayan karmaşık bir bütündür”. Tylor bu tanımında, kültürün karmaşık bütünlüğü kavramıyla onun insan tarafından kazanıldığı gözlemini, büyük bir ustalıkla bir araya getirmektedir. Bu açıdan Tylor'ın tanımı kültürel içeriğin eksiksiz bir dökümünden öte soyut bir kavram niteliği ve bir kuram değeri kazanmaktadır (Güvenç, 1985: 22). Dünya üzerindeki bütün kültür kavramları toplum ve insan üzerinden açıklanılmaya çalışılmaktadır ve bu da gösteriyor ki kültür kavramı tanımının temeli toplumdur. Kültür bir toplumu oluşturan bireyleri ve onları birbirine bağlayan dillerini, dinlerini, sanatlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurumlarını, üretim ve tüketim süreçlerini, gelenek ve göreneklerini içine alır yani toplumu var eden tüm değerlerini kapsar. 1843'de Gustav Friedrich Klemm (1802 - 1867) tarafından yazılan “İnsanlığın Genel Kültür Tarihi” adlı kitapta kültür sözcüğüne, çok açık, yalın ve net bir şekilde, bir insan topluluğunun yetenek ve becerileri, sanatları ve gelenekleri olarak topyekün yaşama tarzı şeklinde anlam kazandırılmıştır (Usal ve Kuşlivan, 2002: 105- 106). Bireylerin içinde yaşadıkları kültürün gerekliliklerini öğrendikleri, davranış normları ve değer yargılarını edindikleri süreç olan kültürleşmenin toplumsallaşma ile ilişkisi vardır (Grusec ve Hastings, 2007: 547). Uluslararası bağlamda incelendiğinde ise küreselleşen dünyada günümüzde, yaşanan kültürel ilişkiler ve etkileşimler sonucunda artık hiçbir insan topluluğunun bütünüyle ve kayıtsız olarak tek bir kültür kalıbının homojen bütünlüğü içerisinde yaşar halde olmadığı görülmektedir. Ulaşımın kolaylaşmış olmasının insana en büyük getirisi birçok kültürü yerinde ve zamanında yaşama şansı vermesidir. Bilginin yayılımının hızlanması ile artık tüm kültürel yapıların birbirlerinden haberleri vardır. Bu da büyük etkileşimler doğurmaktadır. Küreselleşmeyle yaşanan bu ulaşım, haberleşme ve bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler, toplumsal ve kültürel düzenlemeler üzerinde mekânsal uzaklıklardan kaynaklanan farklılıkları ortadan kaldırmakta ve bu toplumsal hayatın bütün alanlarındaki coğrafi sınırlara bağlı koşullardan çözümlene süreci vasıtasıyla kültürel bağlamda farklı kültürlerin kaynaşması, bireylerin yaşam tarzlarının, talep ve

seçimlerinin, değer yargılarının, bilgi ve fikirlerinin giderek daha akışkan hale gelerek benzeştiği gözlemlenmektedir (Karabulut, 2015: 100-101).

Kültür kavramının toplumsal niteliklerinin yanı sıra bireysel özelliklerini de göz önünde bulundurmak yerinde olacaktır. “İnsanda kültürel olarak var olan şey, diğer canlı varlıklarda eksik gibi görünen şeydir” sözü insan-kültür ilişkisini ortaya koymaya çalışmaktadır (Journet, 2009: 17). İnsanların dünya görüş ve deneyimlerini tek başlarına değil; bir toplum içerisinde kazandıkları bilinen bir gerçektir; zira kültür toplum içinde kazanılmaktadır. Kültür, toplum içindeki bireylerin birbirleri ile etkileşimleri vasıtasıyla fikirlerin, eylemlerin içselleştirilmesi ile oluşmakta ve bu bireyler toplumun olumlu-olumsuz niteliklerinden etkilenmektedirler. Bir başka deyişle insanlar “kültürün içinde yüzerler, yıkanırılar” (Journet, 2009: 77) ve böylece kişilik oluşur. İnsan, özelliklerini kültürün derinliklerinden elde eder. Kültürü içselleştirir, onu yoğurup çoğaltır ve gelecek nesillere aktarır. İnsanın yarattıklarını, oluşturduklarını, ürettiklerini şekillendiren kendi niteliklerinin bileşkesi olan kişiliğidir ve insan sosyal bir varlıktır. Söz konusu kişilik olgusu Journet’in (2009) de bahsettiği gibi bir kültür içerisinde filizlenir ve olgunlaşır. Bu oluşum esnasında rol oynayan yakın çevre, okul, din, aile gibi yapı taşları kültür içerisinde kişiliği yaratır (Journet, 2009: 178-179). Kişilik kültürün yansıttığıdır, hamurunun yoğurulduğu yerdir. Açık bir ifadeyle kişilik kültür içerisinde var olur (Journet, 2009: 175-178).

Diğer bir taraftan Malinowski’nin ‘insanın örgütlü davranış biçimi’ şeklindeki tanımlamasıyla kültür kavramı insan faaliyet ve davranışlarına dayanan tüm içerik ve bağlamlardan oluşur ve insanın gereksinimleri üzerine temellenir (Malinowski, 2000: 61-62). Malinowski’ye göre (1939: 964) ortak yaşam, bireyi bir ‘kültürel kişilik’ hâline getirmiştir ve birey, ‘fizyolojik ihtiyaçları ve psikolojik süreçleri ile tüm gelenek, faaliyet ve organize davranışın amacı ve nihai kaynağı’ olarak görülmektedir. Böylelikle kültür, ‘kültürel kişilikler’ olan bireylerin aynı değer yargıları ile bir arada yaşayarak söz konusu değer yargılarını bu ortak yaşam dünyası içerisinde uygulananabilir duruma getirebilmeleridir. Bu toplumsal paylaşım evrenindeki değer yargılarının her biri kendine özgü, özel niteliktedir. Bu itibarla, farklı toplumsal evrenlerin farklı değer yargılarının olması da kaçınılmazdır. Kuşkusuz, bahse konu farklı unsurların farklı toplumlarda alımlanışı da o ölçüde farklı olacaktır. İşte bu algıyı oluşturan en başat konumdaki eylemlerden biri çeviridir. Çeviri, farklı kültürleri yakınlaştırır, birbirine tanıtır. Bir başka deyişle, kültürel etkileşimde çevirinin rolü anlamlı derecede büyüktür. Çeviri, toplumlar arasında adeta bir bağ; bir köprü görevi görür. Bu bağ kurarken çeviri eylemi sırasında çevirmenin gündemine oturan en önemli husus kültürel unsurların çevirisidir. Çevirmen kültürel bir varlıktır. Dolayısıyla kültürel unsurları çeviriye dökerken faydalandığı en önemli avantaj kültür içerisinde oluşmuş kültürel kişiliğidir ki bu durum çevirmenin bilişsel ve davranışsal yönlerinin bileşkesi olan idiokültür kavramını öne çıkarmaktadır. Toplumun genel ve grup kültürlerini oluşturan bireylerin kendilerinde istemli/istemli geliştirdiği kültürün adı İdiokültürdür (Erkurt 2017: 3). Bu noktada toplumun genel ve grup kültürleri katmanlarını biraz daha irdelemek yerinde olacaktır, zira idiokültür kavramı birbirleriyle ilişkili bu iki önemli kavramla beraber kullanılmaktadır. Bahse konu kavramlar Parakültür ve Diakültür olarak ifade edilmektedirler. Böylelikle denilebilir ki, bireyin kendisi için uygun görerek değerli olarak anlamlandırdığı norm, kural ve uzlaşımların tümü idiokültürdür. Parakültür katmanı, bir toplumun tümü için geçerli olan norm, kural ve uzlaşımları içeren belli bir toplumun kültürü iken Diakültür katmanı bir toplum içinde var olan belli bir grup için geçerli olan norm, kural ve uzlaşımlardır. Bir diğer ifadeyle belli bir gruba ait kültürdür. Bu gruplar sosyal rol, medeni durum, meslek, cinsiyet vb. çeşitli temellerle oluşmuş olabilmektedirler (Ammann, 2008: 42-43).

İnsanın içinde yaşadığı toplum içerisinde üyesi olduğu sosyal sınıf ve rol grupları fark etmeksizin, içsel olarak oluşturduğu tüm davranışları, değerleri, inançları, ahlakı, düşünceleri, dil/kültür ortamının bütünü tarafından etkilenmektedir. Bahse konu etkileşime kalıtsal olarak taşıdığı nitelik ve yeteneklerin, toplum kültürü-grup kültürü ve eğitim vasıtasıyla kazandıkları, dünya algısı, zekası ve deneyimleri ile bütünleşmesi eklenerek ortaya özgün olan idiokültür çıkmaktadır (Erkurt 2017: 84). Böylelikle denilebilir ki çevirmen kişiliği ve içinde yaşadığı kültürü ile yoğurduğu çeviri ürününü sunarken yalnızca dil aktarımı yapmaz çünkü çeviri salt dil bilgisel bir aktarım değil; aynı zamanda toplumu toplum yapan değer yargılarının da bir aktarımıdır. Kültürel unsurların çevirisi ile çevirmen kaynak okuyucuda yaratılan etkinin, erek okuyucuda da yaratılması sürecini en uygun çeviri yöntem ve stratejileri vasıtasıyla işleterek en uygun çeviri ürününü ortaya koymaya çalışır, zira her metnin bir işlevi vardır ve bu metinler belli bir kültür ortamı içinde belli bir işlevi yerine getirmektedirler. Bir “amaç” çerçevesinde şekillenen erek metnin yaratıcısı olan çevirmen çeviri eyleminde bir uzmandır ve erek metnin amacına uygun olarak biçimlendirilmesinden sorumludur. Çeviri eyleminin sonucunda oluşan erek metin, bundan böyle “çeviri metin” anlamına gelen “translatum” dur (Vermeer, 1989/2000: 221-224). Söz konusu çeviri metnini ortaya çıkarırken çevirmene yol gösterici nitelikte olan çeviri kuram ve yöntemleri mevcuttur. Çevirmen kararlarına yön veren bu kuram ve yöntemler sayesinde çevirmen çeviri eylemi sürecini en iyi şekilde yönetmeye çalışır. Nitekim, günümüzde çeviri olgusundan bahsederken, yukarıda da belirtildiği gibi, çevirinin özellikle kültürel boyutu, eylem ve amaç özellikleri vurgulanmaktadır. 1980’lerden itibaren Reiß ve Vermeer’in “Skopos Kuramı” ile Holz-Mänttari’nin “Çeviri Eylemi Kuramı” gibi yaklaşımların birbirini tamamlamasıyla çeviride kültür ve eylem odaklı yeni görüşler etkisini göstermektedir (Witte, 2007: 12-13). Örneğin, Skopos Kuramında dil - metin boyutlarının yanı sıra çeviri sürecinin sosyal boyutunun dahil olmasıyla “kültür odaklı” bir kuram ortaya çıkmıştır. Böylelikle, başta da belirtildiği üzere, Skopos Kuramına göre, çeviri eyleminde salt dilsel göstergeler değil; aynı zamanda kültürel öğeler de aktarımın önemli bir parçasıdır. Bir “amaç” kuramı olan Skopos kuramının odak noktasında çeviri eylemi bulunur. Çeviri, kültürel aktarımın özel bir çeşididir. Kurama göre çevirmen, dilin iletişim özelliği kapsamında değerlendirilen çeviri eylemini gerçekleştirir ve eyleminin amacını belirlemeden sona ulaşamayacaktır (Reiß ve Vermeer, 1984: 13-14; 95-97). Holz-Mänttari’nin “Çeviri Eylemi Kuramı” da çeviride kültür ve eylem odaklı bir yaklaşım sergilemektedir ve buna göre çeviri eyleminin hedefi, planlanmış işbirliğinin yönlendirilmesi amacıyla kültür engellerini aşarak işlevsel iletişimi sağlamaktır (Holz-Mänttari, 1984: 7-8). Çeviri eylemi aracılığıyla kültürlerarası iletişim erek kültür ile normlarının da göz önünde bulundurulmasıyla gerçekleştirilebilir ve bu amaç odaklı eylem, çevirinin amacı gözetilerek gerçekleştirilebilir. Bu süreç, yalnızca çevirmenin üstesinden gelebileceği bir süreç olmayıp; “iş bölümü” ve “uzmanlık” gerektirir. Daha önce de belirtildiği gibi, çevirmen burada uzman konumundadır. Çeviri etkinliği içerisindeki diğer birey ve kurumlarla işbirliği içinde, çevirinin amacı doğrultusunda çalışmak zorundadır.

“A Textbook of Translation” (1988) kitabının yazarı Peter Newmark, çeviri alanıyla ilgili olarak metin analizi, kültür, çeviri süreci, kültürel çeviri ve çeviri yöntemleri gibi konulara değinerek kaynak dil ile metin bağlamında dilsel birimlere ağırlık vermiştir. Newmark çalışmalarında kaynak dil ve metni ön planda tutmuş, hem dil bilimsel hem de kaynak odaklı bir bakış açısına sahip olduğunu göstermiştir. Newmark’a göre çeviri sürecinde kültüre ilişkin karşılaşılan sorunların kaynağı, kaynak kültürü ve dolayısıyla kaynak metni ve dili iyi özümseyememektir. Kaynak ve erek diller arasındaki kültürel boşluklar ya da kültürel mesafeler çeviri sürecinde bazı sorunlar yaratmakta ve

çeviri ürününün ortaya çıkması sürecini, zaman zaman çevrilemezlik boyutuna varana kadar zorlaştırmaktadır (Newmark, 1988: 93-98). Newmark, ana gruplar hâlinde kültürel unsurların bir sınıflamasını yapar. Buna göre, 1) Çevresel Etkenler, 2) Kamu Hayatı, 3) Kişisel Yaşam, 4) Sosyal Hayat, 5) Gelenekler - Sosyal Faaliyetler, 6) Bireysel İlgi Alanları gibi ana başlıklar altındaki unsurlara ilişkin kültüre özgü ifadeler çeviri sürecini güçleştirebilmektedir. Tüm bu grupların alt başlıkları kapsamında hukuki meselelerden toplumsal refaha; kılık-kıyafet, yiyecek-içecek alışkanlıklarından sosyal ortamlardaki davranışlara; deyimlerden dini inançlara, toplumsal kuruluşlardan sosyal etkinliklere; ekolojik unsurlardan iş yaşamına; siyasi idareden genel örf-âdet ve tutumlara kadar birçok etmen yer almaktadır (Newmark, 2010: 174-180).

Çeviri yöntemlerinin ana odak noktası, kaynak dil okuyucusuna yönelerek kelimesi-kelimesine mi aktarım yapmak yoksa erek dil okuyucusuna yaklaşılarak daha serbest bir tutumla mı çeviri eylemini gerçekleştirmek sorunsalları ekseninde bulunmaktadır. Bu seçimlerden daha çok kaynak metne eğilim gösteren Newmark, sınıflandırmalarında belirttiği etmenlere ilişkin olarak çevirilerde çevirmen kararlarını yönlendirebilecek bazı yöntemleri ele almaktadır. Söz konusu yöntemleri “kaynak metin odaklı” ve “erek metin odaklı” olmak üzere bir diyagram kapsamında ele alan Newmark, bu başlıkları aşağıdaki gibi sıralamıştır:

Kaynak Metin Odaklı: Kelimesi-Kelimesine Çeviri (kültürel unsur, ad, cümle, öbekler ve yan cümleler erek kültürdeki eşdeğerlikleriyle verilir), Birebir Çeviri, Sadık Çeviri, Anlamsal Çeviri

Erek Metin Odaklı: Uyarlama (kaynak unsurların, erek kültürdeki bir benzeriyle karşılanması), Serbest Çeviri, Deyimsel Çeviri, İletişimsel Çeviri

Newmark bu diyagramsal sınıflandırmalarına ek olarak, kültürel unsurların çevirisinde izlenebilecek yöntemler arasında işlevsel çeviri (okuyucunun aşına olduğu evrensel bir terimle kültürel unsurların karşılanması), çıkarma (kültürel unsur çevirmenin inisiyatifleriyle erek metinden tamamen çıkarılır), çift mısra kullanma, açıklama/açıklama (not/dipnot/sözcükler ya da kavramların eklenmesi), kültürel eşdeğerini kullanma, aktarım (erek kültürde karşılığı ve çevirisi olmayan unvanlar, tarihi-coğrafi yerler, kurum ve kuruluşlar, isimler, kitap, gazete, mecmua vb. isimlerinin erek kültüre taşınması), standart çeviri, ekleme, yerileştirme, belirticilerden (turnak işareti vb.) yararlanma gibi yöntemleri de ele almaktadır (Aksoy, 2002: 91-92; Newmark, 1988: 44-91). Peter Newmark'ın görüşleri, erek odaklı çeviribilim araştırmacılarından farklı olarak kaynak metnin çözümlenmesi konusuna verdiği ehemmiyet ve öncelik dolayısıyla önem arz etmektedir.

3. Lawrence Venuti ve Çeviri Stratejileri

Bir çeviri metninin oluşturulması süreci birçok etmeni göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir. Bu süreçte çevirmenlerin ortak kaygıları ve seçimleri rol oynamaktadır. Örneğin, sorulması gereken sorulardan birisi “Çevirmen erek metin okuyucusuna görünmeli midir?” sorusu olabilir. Amerikalı çeviribilim araştırmacısı Lawrence Venuti, çevirmenin görünebilirliği/“görünmezliği” hususlarına ilişkin görüşlerini “The Translator’s Invisibility: A History of Translation (1995)” isimli kitabında ele alır. Çevirmenin görünmezliği, bir “saydamlık illüzyonu” (Venuti, 1995: 1-2) yani oluşturmuş olduğu çeviri metninin erek kültürde, sanki çeviri metin değilmiş ve erek kültür dünyasında meydana getirilmiş gibi akıcı, rahat, kolay bir şekilde okunabilirliği anlamına gelirken, görünebilirliği ise çeviri metnin farklılıklarının erek kültüre iletilerek kaynak

metin özelliklerinin erek kültürün okuyucusuna yansıtılması durumu olarak ifade edilebilir.

Alman Romantik akımının savunucularından Friedrich Schleiermacher, 1813 yılında “Über die Verschiedenen Methoden des Übersetzens” (Farklı Çeviri Yöntemleri Üzerine) ismini taşıyan bir seminerinde çevirmeni ticari-kullanmalık metinleri çeviren- sözlü (dolmetscher) ve bilimsel-sanatsal metinleri çeviren yazılı (übersetzer) çevirmen olarak ikiye ayırmaktadır. Schleiermacher, iki çeviri stratejisi olarak yerleştirme ve yabancılaştırma çeviri stratejilerinden bahsetmekte ve bu stratejileri okur-yazar ekseninde açıklamaya çalışmaktadır. İlk çeviribilimci olarak kabul edilen Friedrich Schleiermacher’e göre çevirmen okuru yazara götürüyorsa yabancılaştırma; yazarı okura götürüyorsa yerleştirme stratejisini kullanmış demektir (Gürçağlar, 2011: 109-111; Kurultay, 1985: 198; Munday, 2012: 45-47, Yazıcı, 2005). Romantik akımın savunucularından Schleiermacher, yabancılaştırma çeviri stratejisini benimserken, Lawrence Venuti ise çeviri-çevirmen ilişkisini yirminci yüzyıldaki koşullara göre değerlendirerek, daha önce de bahsi geçen çevirinin görünürlüğü ve görünmezliği kavramları kapsamında yerleştirme-yabancılaştırma stratejilerine değinir. Venuti’ye göre, yerleştirmede kaynak metnin yabancılığı giderilmeye çalışılıp, çeviri metin erek dil okurları tarafından rahatça kabul görürken; yabancılaştırmada okurun yazara götürülüp erek dil okurlarının yabancı metindeki farklılıklarla karşılaştığı ve sorgulayarak düşünmek zorunda kaldığı bir durum söz konusudur. Yerleştirme stratejisinde çeviri metinlerin erek kültürün, geleneklerin, ekonominin, ideolojilerin, idarenin, siyasetin amaçlarını ve değerlerini korumaya alması görülmekteyken; yabancılaştırma stratejisinde okurun yabancı kültürlere seyahati ile geleneklerinin sarsıldığı ve yabancılaştığı gözlemlenmektedir. Bu strateji ancak kaynak metnin kültürel ve dilsel özellikleri çevirmen tarafından korunmaya çalışılıyorsa tercih edilebilir. Bu tür yabancılık içeren metinler, erek kültürdeki çeviri normları karşısında direnç gösterir (Munday, 2001: 144-145).

4. Gideon Toury ve Betimleyici Çeviri Kuramı

Çeviriyi erek kültürdeki bağlamı içerisinde ele alan çeviri kuramları arasında bulunan betimleyici çeviribilim çalışmalarının çerçevesini İsraili çeviribilimci Gideon Toury çizmiştir. Toury, erek odaklı kuramı geliştirmiş ve çevirinin ancak erek dizge içinde somut hâle gelebileceğini öne sürmüştür. Toury, erek odaklı kuramı bağlamında iki temel kavramın üzerinde durmuştur: “yeterlilik” ve “kabul edilebilirlik”... Buna göre çeviri, kaynak metnin normlarına yakınsa “yeterli”, erek metnin normlarına yakınsa “kabul edilebilir” olarak değerlendirilmektedir (Toury, 1995: 56-57). Toury’nin kuramı, ürün ve erek-odaklı, işlevsel, tarihsel, devingen, dizgesel, ilişki yönlü, betimleyici bir yaklaşımdır (Öner, 2001: 82-85). Erek odaklı bu kuram, çeviri sürecinde çevirmeni kısıtlayan normları, öncül normlar, süreç öncesi normlar ve çeviri süreci normları olarak belirler. Öncül normlar, çevirmenin çeviriye ilişkin alınan kararları doğrultusunda oluşur. Çeviri, kaynak dizge normlarına veya erek dizge normlarına göre gerçekleştirilir. Çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir, metne verilen önem veya erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir. Süreç öncesi normlar çerçevesinde hangi yazarın, hangi metnin çevrileceği konusunda çevirmenin almış olduğu kararlar ile çevirinin hangi dilden gerçekleştiği ve çevirinin doğrudan özgün dilden mi yoksa ara dilden mi yapıldığına ilişkin normlar ön plana çıkmaktadır. Çeviri süreci normları, çeviri metinde dilin nasıl kullanılacağı konusunda alınan kararları kapsar ve “matriks normlar” ve “metinsel-dilsel normlar” olmak üzere iki sınıfta değerlendirilir (Ece, 2007: 52; Toury, 1995: 58-59). Matriks normlar metnin eksikliğine, fazlalığına, bütünlüğüne ve

ayrılanmasına hâkim olan normlar olup; bu kapsamda metindeki biçimsel duruş, cümle yapıları, dipnot kullanımları vb. hususlar ön plana çıkarılır ve çeviri stratejileriyle erek metnin oluşumu sağlanır. Metinsel-dilsel normlar bağlamında dil-içi kullanımın, biçimsel tercihlerin, dilsel ve dilbilgisel kararların yanı sıra çeviri stratejileriyle erek metnin nasıl oluşturulacağı dikkate alınır. Çeviri süreci normları doğrultusunda erek metnin nasıl şekillendirileceğine karar verilir. Bunlar çeviri diline hâkim olan normlardır (Gürçağlar, 2011: 135; Munday, 2001: 112; Toury, 1995: 36-39). Erek odaklı betimleyici kuram çerçevesinde, tüm bu normlar, çeviri çalışmaları ve çevirmen davranışları neticesinde, artık bir çeviri metin-ürün ya “yeterli” yani kaynak metnin normlarına yakın veya “kabul edilebilir” yani erek metnin normlarına yakındır.

5. Somut Olmayan Kültürel Miras Listesinde Yer Alan Ülkemize Ait Değerlere İlişkin Tanıtım Metinlerinin İngilizce Çevirilerinin Analizi

Yukarıda sözü edilen veriler ışığında, makalenin bu bölümünde kültürel etkileşim bağlamında UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Temsili Listemizde (<https://ich.unesco.org>) yer alan kültürel unsurlarımıza yönelik ifadelerin İngilizce çevirilerinde çevirmenlerin Newmark'ın (1988) çeviri yöntemlerinden hangisini kullandığına bakılarak çevirilerde Venuti'nin (1995, 1998a) “yerleştirme” ve “yabancılaştırma” stratejilerinden hangisinin baskın olarak benimsendiği tahlil edilecektir. Söz konusu çeviriler ayrıca Gideon Toury'nin (1995) erek odaklı çeviri yaklaşımı (kuramı) doğrultusunda da incelenecek olup; elde edilen sonuçların çeviri metinler ile kaynak metinler arasındaki benzerlikleri ve ayrılıkları yansıtarak, anılan unsurların aday dosyalarındaki görünümünün erek okur tarafından nasıl alınıldıklarına dair bir fikir verebileceği düşünülmektedir.

METİNLERİN ÇÖZÜMLEMESİ

Örnek 1.

TÜRK KAHVESİ KÜLTÜRÜ VE GELENEĞİ (2013-UNESCO-No:00645 aday dosya ve No:8. COM 8.28 dosya kayıt kabul)	KAYNAK DİL TÜRKÇE
TURKISH COFFEE CULTURE AND TRADITION	EREK DİL İNGİLİZCE
NEWMARK'IN YÖNTEMLERİ	Uyarlama
VENUTI'NİN STRATEJİLERİ	Yerleştirme
TOURY'NİN KURAMI	Kabul Edilebilir

Açıklama: Newmark'ın (1988, 2010) sosyal yaşam ve sosyal etkinlikler sınıflandırması kapsamında değerlendirebileceğimiz **kahvehaneler** sözcüğü erek metinde **coffeeshouses** şeklinde karşılanmıştır. Burada, dil bilgisel olarak erek kültür bağlamına uygun bir ifadenin kullanılmasıyla “uyarlama” yapıldığı görülmektedir. **Kahvehaneler** sözcüğü erek kültürde benzer bir ifade olan **coffeeshouses** ifadesiyle karşılanmıştır. Toplumsal ortamlarda insanların sosyalleşme gösterdiği çeşitli alanlar ve mekânlar mevcuttur. Sosyalleşme mekânlarının oluşturulmasında etkili olan pek çok davranış arasında yeme-içme davranışlarının da olduğu söylenebilmektedir. Bunlara örnek olarak Almanların

birahaneleri, İngilizlerin ‘pub’ları, Fransızların ‘cafe’leri gibi daha pek çok farklı toplumdaki farklı mekânların yeme-içme davranışı çerçevesinde oluşmuş sosyalleşme alanları olduğu ifade edilebilir. Anadolu’da görülen kahvehane olgusu, temel prensiplerde hiçbir farklılık göstermemekle birlikte toplumsal yapıya göre farklılıklar göstermektedir. 16. yüzyıl İstanbul kahvehanelerinde halkın bir araya gelerek ticaret, politika vb. konuları içeren sohbetler eşliğinde sosyalleştiği görülmektedir (Çağlayan, 2012: 96-109). Kültürel içerik açısından kahvehane sözcüğünün kafe sözcüğünden farklı olduğu söylenebildiğinden, kahvehane ifadesinin, kendisini daha yakın bir eşdeğerlikle yansıtabileceği düşünülebilecek coffeehouse ifadesi ile karşılanması erek odaklı bir yaklaşım sergilemektedir. Buradan hareketle, erek dil ve kültür normlarını ön planda tutan “uyarlama” çeviri yöntemi, Venuti’nin (1995, 1998a) “yerleştirme” stratejisi kapsamında değerlendirilebilir. Erek odaklı çeviri yaklaşımını savunan Gideon Toury’nin (1995) kuramına göre incelendiğinde ise, çevirinin erek kültürün alımlayabileceği bir şekilde sunulduğu göz önüne alındığında “kabul edilebilir” çeviri olduğu ifade edilebilir.

Örnek 2.

TÜRK KAHVESİ KÜLTÜRÜ VE GELENEĞİ (2013-UNESCO- No:00645 aday dosya ve No:8. COM 8.28 dosya kayıt kabul)	KAYNAK DİL TÜRKÇE		
	“Bir içecek türü olarak, Türk kahvesinin, özel hazırlama teknikleri vardır ve yıllar öncesine dayanan bu teknikler günümüzde hala kullanılmaktadır. Kahve hazırlamada kullanılan geleneksel yöntemler, sanatsal değeri olan, cezve, fincan , havanlar gibi özel araçların ve gümüş takımlarının gelişimine yol açmıştır.”		
TURKISH COFFEE CULTURE AND TRADITION	EREK DİL İNGİLİZCE		
	“As a beverage Turkish coffee carries special preparation and brewing techniques. It is one of the oldest coffee making methods still in use. The traditional techniques used in preparing coffee led to development of special tools and silverware such as like the boiling pot (cezve), coffee cup (fincan) , mortars which have artistic value.”		
NEWMARK’IN YÖNTEMLERİ	Çıkarma	Uyarlama/ Açıklama	Aktarım
VENUTİ’NİN STRATEJİLERİ	Yerleştirme	Yerleştirme/ Yabancılaştırma	Yabancılaştırma
TOURY’NİN KURAMI	Kabul Edilebilir	Kabul Edilebilir / Yeterli	Yeterli

Açıklama: İlk cümlede çevirmenin kaynak metinde var olan **ve** bağlacını erek metinde kullanmayarak cümleyi böldüğü görülmekte ve yeni cümleye tekil-çoğul ifadeler bağlamında kafa karışıklığı yaratabildiğini söyleyebileceğimiz (**bu teknikler-it is**) ifadelerle devam etmeyi tercih ettiği gözlemlenmektedir. Çevirmen bu noktada “çıkarma” yöntemini kullanarak söz konusu bağlacın erek metinden çıkarılmasında herhangi bir sakınca görmemiştir. “Çıkarma” yöntemi Venuti’nin (1995, 1998a) erek dil ve kültür normlarını ön planda tutan “yerleştirme” stratejisi kapsamında değerlendirilebilir. Newmark’ın (1988, 2010) kültürel unsurlar sınıflandırmasında kişisel yaşam kategorisi kapsamında değerlendirebileceğimiz yiyecek, giyecek, ev eşyaları vb. arasında yer alan **cezve** ve **fincan** ifadelerinin erek kültürde karşılığı ve çevirisi bulunmadığı ya da özellikle belirtilmesi gereken kültürel ifadeler oldukları düşüncesiyle erek metne taşınmışlardır.

Fakat söz konusu taşınmanın yanı sıra erek kültürde bu ifadeleri karşılayabileceği düşünülen karşılıklarla “uyarlama” yöntemine ve böylece de “yerleştirme” stratejisine başvurulmuştur. Yukarıda belirtilen ifadelerin taşınması eylemi “aktarım” yöntemi içerisinde değerlendirebileceğimiz bir çevirmen kararıdır ve bu kararı müteakip söz konusu ifadelerle yönelik geniş bilgi sunularak “açıklama” metodunun da kullanıldığı gözlemlenmektedir. Böylece ifadeler **such as like the boiling pot (cezve), coffee cup (fincan)** biçiminde sunularak erek kültüre aktarılmışlardır. Kaynak dil ve kültür normlarını ön planda tutan “aktarım” ve “açıklama” yöntemleri Venuti’nin (1995, 1998a) “yabancılaştırma” stratejisi kapsamında değerlendirilebilir. Erek odaklı çeviri yaklaşımını ön plana alan Gideon Toury’nin (1995) betimleyici çeviri kuramına göre incelendiğinde ise, çevirmenin ilk cümlede “çıkarma” yöntemini, ikinci cümlede “uyarlama” yöntemini kullandığı görüldüğünden erek odaklı yaklaşım sergilediği ve bu çerçevede çevirilerin “kabul edilebilir” çeviriler olduğu; ikinci cümledeki “aktarım” ve “açıklama” yöntemleri ile kaynak odaklı bir tutum gösterdiği ve bu minvalde söz konusu ifadelerin çevirilerinin “yeterli” çeviri olduğu belirtilebilir.

Örnek 3.

TÜRK KAHVESİ KÜLTÜRÜ VE GELENEĞİ (2013-UNESCO-No:00645 aday dosya ve No:8. COM 8.28 dosya kayıt kabul)	KAYNAK DİL TÜRKÇE “Gelenek, her kesimden insana nüfuz eder ve ‘ Gönül ne kahve ister ne kahvehane, gönül sohbet ister kahve bahane ’ Türk atasözünde de ifade edildiği gibi daha önceden var olan sosyal ilişkilere bahane olarak adlandırılır.”
TURKISH COFFEE CULTURE AND TRADITION	EREK DİL İNGİLİZCE “The tradition is permeated through all walks of life and it is taken as a pretext to further already existing social relations as expressed in the Turkish proverb ‘ souls are after neither coffee nor coffeehouses; they are after close companionship; coffee is an excuse. ’”
NEWMARK’IN YÖNTEMLERİ	Birebir Çeviri
VENUTİ’NİN STRATEJİLERİ	Yabancılaştırma
TOURY’NİN KURAMI	Yeterli

Açıklama: İnceleme metninde Newmark’ın (1988, 2010) örf, adet, gelenek ve görenekler sınıflandırması kapsamında değerlendirebileceğimiz atasözleri ve deyimlere bir örnek teşkil edebilecek ‘**Gönül ne kahve ister ne kahvehane, gönül sohbet ister kahve bahane**’ şeklindeki Türk atasözünün kullanıldığını görmekteyiz. Söz konusu ifade metin içinde ‘**souls are after neither coffee nor coffeehouses; they are after close companionship; coffee is an excuse**’ şeklinde çevrilerek verilmiştir. Bu noktada, anılan atasözünün kaynak dil ve kültür normlarına uygun bir ifadeyle karşılanmaya çalışıldığı görülmekte olup; çeviri stratejisi kapsamında “birebir çeviri” yoluna gidildiği anlaşılmaktadır. Buna göre çevirmenin kaynak metnin leksikal düzeydeki yapılarını en yakın gördüğü erek dil eşdeğerleriyle sağlamaya çalıştığı gözlemlenmektedir. Ancak bu eşdeğerlik, bütünsel olarak söz konusu ifadenin erek dildeki en yakın bütünsel eşdeğerliğiyle karşılanması değil - örnek vermek gerekirse: “bardaktan boşalırcasına yağmur yağıyor” cümlesinin İngilizce eşdeğerliği olarak görülebilecek “it’s raining cats and

dogs” ifadesinde olduğu gibi değil – yalnızca leksikal bazda karşılıklarının uyarlanmasıyla elde edilmeye çalışılmıştır. Buradan hareketle, kaynak dil ve kültür normlarını ön planda tutan “birebir” çeviri yöntemi, Venuti’nin (1995, 1998a) “yabancılaştırma” stratejisi kapsamında değerlendirilebilir. Gideon Toury’nin (1995) betimleyici çeviri kuramına göre incelendiğinde ise, çevirinin kaynak kültür özelliklerini vurgular bir şekilde sunulduğu göz önüne alınarak “yeterli” çeviri olduğu ifade edilebilir. Çeviri ürününün erek dilde bir eşdeğerliğinin olmaması durumunun, söz konusu atasözü ile ilk kez karşılaşan erek okurca alımlanmasını sorgulama, düşünme, anlamlandırma, kabul etme gibi aşamalardan geçmeye iterek biraz daha zorlaştırdığı söylenebilmektedir.

Örnek 4.

EBRU: TÜRK KAĞIT SÜSLEME SANATI (2014-UNESCO-No:00644 aday dosya ve No:9. COM 10.44 dosya kayıt kabul)	KAYNAK DİL TÜRKÇE “13. yüzyılda ilk Ebru formları Orta Asya’da görülmüş olup İran aracılığıyla Anadolu’ya yayılmıştır.”
EBRU: TURKISH ART OF MARBLING	EREK DİL İNGİLİZCE “In the 13th century, the first forms of Ebru emerged in Central Asia and spread to Anatolia through.”
NEWMARK’IN YÖNTEMLERİ	Çıkarma
VENUTİ’NİN STRATEJİLERİ	Yerlileştirme
TOURY’NİN KURAMI	Kabul Edilebilir

Açıklama: Çevirmenin genel olarak “çıkarma”, “ekleme” ve “açıklama” yöntemlerine sıkça yer verdiği çeviri metninin bir parçası olan söz konusu cümlede yine “çıkarma” yöntemine başvurularak “İran aracılığıyla” ifadesinin çeviri metninden çıkarıldığı görülmektedir. Çeviri ürününün, strateji açısından “yerlileştirme” ışığında, erek odaklı kuram kapsamında ise “kabul edilebilir” olarak ortaya konduğu söylenebilmektedir.

Örnek 5.

EBRU: TÜRK KAĞIT SÜSLEME SANATI (2014-UNESCO-No:00644 aday dosya ve No:9. COM 10.44 dosya kayıt kabul)	KAYNAK DİL TÜRKÇE “Yüzyıllar boyunca gelgit, taraklı, hatip, bülbülyuvası, çiçekli gibi pek çok özel ebru çeşidi gelişmiştir.”
EBRU: TURKISH ART OF MARBLING	EREK DİL İNGİLİZCE “Several patterns such as gelgit, tarakli, hatip, bülbul yuvası, çiçekli evolved over centuries.”
NEWMARK’IN YÖNTEMLERİ	Aktarım
VENUTİ’NİN STRATEJİLERİ	Yabancılaştırma
TOURY’NİN KURAMI	Yeterli

Açıklama: Çevirmenin söz konusu cümlelerin çevirisi için “çıkarma” ve “aktarım” yöntemlerine başvurduğu görülmektedir. Kaynak metinde var olan “özel” sözcüğünü erek metinden çıkardığı görülmektedir. Bu noktada “çıkarma” yöntemiyle “yerlileştirme”

stratejisini kullanarak “kabul edilebilir” çeviri ürünü sunduğu gözlemlenmektedir. “Gelgit, taraklı, hatip, bülbüyuvası, çiçekli” gibi kaynak kültüre özgü ifadeleri aynen koruduğu ve söz konusu ifadeleri “aktarım” yöntemiyle, bu kez açıklama kullanmadan doğrudan erek kültüre taşıdığı görülmektedir. Bu tercihiyle çevirmenin “yabancılaştırma” stratejisi kapsamında, kaynak metin odaklı yaklaşımıyla “yeterli” çeviri ürünü ortaya koyduğu söylenebilmektedir.

Örnek 6.

KARAGÖZ <i>(2009-UNESCO-No: 00180</i> <i>aday dosya ve No: 4. COM</i> <i>13.73 dosya kayıt kabul)</i>	KAYNAK DİL TÜRKÇE		
	“Karagöz; deve veya manda derisinden yapılan ve tasvir adı verilen insan, hayvan veya eşya şekillerinin çubuklara takılıp arkadan yansıtılan ışıkla beyaz perde üzerinde hareket ettirildiği bir gölge oyunu türüdür.”		
KARAGÖZ	EREK DİL İNGİLİZCE		
	“Karagöz is a shadow play performed on a white curtain with a backlight reflecting figures of humans, animals or objects called tasvir made from camel or water buffalo hide and attached to rods.”		
NEWMARK’IN YÖNTEMLERİ	Aktarım		
VENUTİ’NİN STRATEJİLERİ	Yabancılaştırma		
TOURY’NİN KURAMI	Yeterli		

Açıklama: UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Türkiye Listesinde yer alan diğer bir unsurumuz olan “Karagöz” metinleri incelendiğinde, ilk olarak göze çarpan çevirmenin “aktarım” yöntemine sıkça başvurduğudur. Bunlardan birine rastlanılan örnek cümlede çevirmenin “Karagöz” ve “tasvir” sözcüklerini erek kültüre taşıdığı gözlemlenmektedir. Çevirmenin kaynak kültürde mevcut kültürel ifadeleri doğrudan aktarma eğiliminin kaynak kültürdeki özgün tatları erek kültür okuyucusuna ulaştırarak bu kitleyi düşünmeye ve yabancı olanı tanımaya sevk etme çabası olarak açıklanabileceği düşünülmektedir. Çevirmenin bu tercihiyle “yabancılaştırma” stratejisi kapsamında, kaynak metin odaklı yaklaşımıyla “yeterli” çeviri ürünü ortaya koyduğu söylenebilmektedir.

Örnek 7.

MEDDAHLIK <i>(2008-UNESCO-No: 00037</i> <i>aday dosya ve 3. COM 1</i> <i>dosya kayıt kabul)</i>	KAYNAK DİL TÜRKÇE		
	“Meddahlık, taklit ve canlandırmalarla dinleyiciyi eğlendirmek amacıyla öykü anlatma sanatı olarak tanımlanabilir.”		
MEDDAHLIK	EREK DİL İNGİLİZCE		
	“The Art of the Meddah (Public Storytelling) may be described as the art of telling stories for the purpose of entertaining an audience with impersonations and animation.”		
NEWMARK’IN YÖNTEMLERİ	Aktarım	Açıklama	Ekleme

VENUTİ'NİN STRATEJİLERİ	Yabancılaştırma	Yabancılaştırma	Yerleştirme
TOURY'NİN KURAMI	Yeterli	Yeterli	Kabul Edilebilir

Açıklama: Bu örnekte metnin içinde yer alan kültüre özgü bazı ifadelerin “aktarım” yöntemiyle erek kültüre aktarıldığı görülmektedir. “Meddah” ifadesinin bu yöntemle transfer edildiği, ayrıca bahse konu ifadenin parantez işareti kullanılarak “açıklama” yöntemiyle verildiği de gözlenmektedir. Ayrıca, kaynak metnin aksine çevirmen “Meddah” ifadesinin önüne “The Art of” şeklinde bir “ekleme” yapmıştır. “Ekleme” yöntemini kullanarak, “Meddah” ifadesinin ne tür bir semantik gruba dâhil olduğu yönünde bir ipucu vermeye de gayret göstermiş olabileceği düşünülebilmektedir. Bu itibarla, çevirmenin “aktarım” ve “açıklama” yöntemleriyle “yabancılaştırma” stratejisini kullandığı, erek odaklı kuram doğrultusunda “yeterli” çeviri ürünü ortaya koyduğu söylenebilmektedir. “Ekleme” yöntemiyle çevirmenin “yerleştirme” stratejisine başvurduğu ve erek odaklı kuram kapsamında da “kabul edilebilir” bir çeviri ürünü sunduğu belirtilebilmektedir.

Örnek 8.

ISLIK DİLİ (2017-UNESCO-No: 00658 aday dosya ve 12. COM 11.a.5 dosya kayıt kabul)	KAYNAK DİL TÜRKÇE		
	“Bunların yanı sıra, unsurun yaşatıldığı alandaki valilikler, kaymakamlıklar, belediyeler, üniversiteler, muhtarlıklar idari ve finansal katkılarıyla...”		
ISLIK DİLİ	EREK DİL İNGİLİZCE		
	“In addition, governorates, district authorities, municipalities, universities, and mukhtars (village representative) all play an active role in safeguarding the whistled language with administrative and financial contributions...”		
NEWMARK'IN YÖNTEMLERİ	Açıklama	Aktarım	Uyarlama
VENUTİ'NİN STRATEJİLERİ	Yabancılaştırma	Yabancılaştırma	Yerleştirme
TOURY'NİN KURAMI	Yeterli	Yeterli	Kabul Edilebilir

Açıklama: Bu örnekte de, Newmark'ın (1988b) kültürel sınıflandırmasında yer alan ve politika, hukuk ve yönetim gibi konuları içeren “kamu hayatına” ilişkin ifadeler göze çarpmaktadır. Bu itibarla, kültüre özgü ifade 24. örnekteki gibi iki sözcükten oluşan açıklayıcı bir tanımla birlikte verilmiştir. “**mukhtars**” kelimesi “**(village representative)**” şeklinde verilerek “açıklama” yöntemine başvurulmuştur. Ayrıca “**mukhtars**” ifadesi özelinde “uyarlama” yöntemi ile erek kültüre “aktarım” söz konusudur. Çevirmenin “uyarlama” yöntemiyle “**mukhtars**” ifadesini erek kültüre yumuşak bir geçiş sağlamaya çalışarak uyarladığı gözlemlenmekte olup; “yerleştirme” stratejisi kapsamında, erek odaklı olarak “kabul edilebilir” bir çeviri sunduğu belirtilebilmektedir. Ayrıca “açıklama” ve “aktarım” yöntemleriyle “yabancılaştırma” stratejisine başvurulduğu ve bu kapsamda Gideon Toury'nin (1995) betimleyici çeviri kuramına göre “yeterli” çeviri ortaya çıkarıldığı söylenebilmektedir.

Örnek 9.

EBRU: TÜRK KAĞIT SÜSLEME SANATI <i>(2014-UNESCO-No:00644 aday dosya ve No:9. COM 10.44 dosya kayıt kabul)</i>	KAYNAK DİL TÜRKÇE “Suyun yoğunlaşmasını sağlayan kitre bitkisel esaslı bir ana malzemedir. Boyaların kitre üzerinde açılmasını sağlayan doğal asit de hayvanın safra kesesindeki öd ’dür.”		
EBRU: TURKISH ART OF MARBLING	EREK DİL İNGİLİZCE “...by means of colors containing a few drops of ox-gall (kind of natural acid helping the colors sprinkle on the gum) so prepared as to float upon a preparation of condensed liquid with the use of kitre (kind of herbal gum) ...”		
NEWMARK’IN YÖNTEMLERİ	Aktarım	Açıklama	Uyarlama
VENUTİ’NİN STRATEJİLERİ TOURY’NİN KURAMI	Yabancılaştırma	Yabancılaştırma	Yerlileştirme
	Yeterli	Yeterli	Kabul Edilebilir

Açıklama: Daha önceki açıklama bölümünde de belirtildiği gibi çevirmenin çeviri metinde “ekleme”, “açıklama”, “çıkarma” gibi yöntemlere sıkça başvurduğu görülmektedir. Aynı şekilde bu örnekte de söz konusu yaklaşımı sürdürdüğü ve çeviri metni kaynak metinden farklı olarak bir çeşit özetleme şeklinde verdiği gözlemlenmektedir. Metnin içinde yer alan kültüre özgü bazı ifadelerinse “aktarım” yöntemiyle erek kültüre aktarıldığı söylenebilmektedir. “Kitre” ifadesinin bu yöntemle transfer edildiği, ayrıca ifadenin parantez işareti kullanılmak suretiyle “açıklama” yöntemiyle açıklandığı da görülmektedir. Benzer tutum, “öd” sözcüğü için de sergilenmiş ancak burada aktarım yapılmaktansa “uyarlama” yöntemi seçilerek erek kültürde kabul görebilecek bir terim olan “ox-gall” sözcüğü tercih edilmiştir. Bahse konu sözcük için çevirmenin yeniden “açıklama” yöntemine ihtiyaç duyduğu da gözlemler arasındadır. Bu itibarla, çevirmenin “aktarım” ve “açıklama” yöntemleriyle “yabancılaştırma” stratejisini kullandığı, erek odaklı kuram doğrultusunda “yeterli” çeviri ürünü ortaya koyduğu söylenebilmektedir. “Uyarlama” yöntemiyle çevirmenin “yerlileştirme” stratejisine başvurduğu ve erek odaklı kuram kapsamında da “kabul edilebilir” bir çeviri ürünü sunduğu belirtilebilmektedir.

Örnek 10.

KARAGÖZ <i>(2009-UNESCO-No: 00180 aday dosya ve No: 4. COM 13.73 dosya kayıt kabul)</i>	KAYNAK DİL TÜRKÇE “1990 yılında kurulan Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği (UNIMA) Türkiye Milli Merkezi, Karagöz’ün gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayacak, üyelerinin ve Karagöz sanatçılarının Karagöz’e dair bilgilere ulaşabilecekleri bir ağ oluşturmuştur.”		
KARAGÖZ	EREK DİL İNGİLİZCE		

	“Founded in 1990, the International Puppet and Shadow Play Union (UNIMA) Turkish National Center has created a network to ensure that Karagöz is passed down to future generations and to give members and Karagöz performers access to information about Karagöz.”
NEWMARK’IN YÖNTEMLERİ	İşlevsel Çeviri - Standartlaştırma
VENUTI’NİN STRATEJİLERİ	Yerleştirme
TOURY’NİN KURAMI	Kabul Edilebilir

Açıklama: Kaynak metinde uluslararası bir kuruluşa ait isim bilgisinin “Milletlerarası Kukla ve Gölge Oyunu Birliği (UNIMA)” biçiminde verildiği görülmektedir. Söz konusu ifadenin erek kültüre “the International Puppet and Shadow Play Union (UNIMA)” biçiminde ulaştırıldığı gözlemlenmektedir. Buradan hareketle, çevirmenin kuruluşa ait isim bilgisini erek dildeki karşılığını kullanarak ilettiği ancak parantez içine evrensel ifadesini “(UNIMA)” yerleştirdiği böylelikle daha anlaşılır bir çeviri ortaya koyma çabasında olduğu görülmektedir. Okuyucuya sorun oluşturmayacak evrensel bir terimle kültüre özgü unsurların karşılanması (Newmark, 1988, 2010) olarak tanımlanan işlevsel çeviri (neutralization/standartlaştırma, functional equivalent/işlevsel eşdeğerlik) yoluyla çevirmenin standartlaştırmaya başvurduğu gözlemlenmektedir. Böylelikle çevirmenin bu yöntemle “yerleştirme” stratejisini uygulaması ve “kabul edilebilir” bir çeviri ürünü ortaya koyması söz konusudur.

ÇEVİRİ TARİHİ İŞİĞINDA DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras unsurlarımıza yönelik UNESCO adaylık dosyalarında yer alan metinlerin ve bunlara ilişkin T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü tarafından yapılan İngilizce çevirilerin (<http://aregem.kulturturizm.gov.tr>), Peter Newmark’ın (1988) çeviri yöntemleri, Lawrence Venuti’nin (1995, 1998a) çeviri stratejileri ve Gideon Toury’nin (1995) betimleyici çeviri kuramı çerçevesinde incelenmesi amaçlanmıştır. Buradan hareketle, seçilen kültürel miras unsurlarımıza ilişkin aday dosya metinlerimizin çeviri yoluyla erek kültür dünyasındaki alımlanışları mercek altına alınmıştır.

Sonuç kısmını ele alırken çeviri tarihine kısaca değinmek, geçmişten günümüze çevirmenin toplumdaki yeri, duruşu, parakültür-diakültür ve idiokültür üçgeninde yoğurulan çevirmenin tercihleri, çevirmen kararları, davranışları ve eğilimlerine ilişkin fikir sağlayabileceğinden yerinde olacaktır. Görülmektedir ki, çeviri tarihi boyunca çevirmenler, kimi zaman etken kimi zaman edilgen bireyler olarak nitelendirilmişlerse de, toplumda hakim olan genel kanının aksine – ikincil konumda, yani edilgen özneler olmaktan ziyade dilleri, edebiyatları, kültürleri ve ulusları biçimlendiren “değişim özneleri”dirler (Toury, 2002: 150-151). Antik çağdan bu yana çeviri yöntemiyle ilgili ilk söylemde bulunan Cicero’dan başlayarak çeviribilimin son yıllardaki kuramsal yaklaşımlarına kadar çeviri geleneğinin tarihsel süreci içerisinde çevirmenlerin, kuramcılarının ve çevirmen-kuramcılarının söylemleri çözümlenmiş, onlara biçilen roller ve çevirmen kimlikleri irdelenmiştir. Çevirmenlerin ortaya çıkardıkları çeviri ürününün toplum içerisindeki kabulü ve benimsenişi de bir o kadar eleştiri konusu olmuştur. Bu noktada Çoğuldizge Kuramı ile çeviriyi toplumsal-kültürel bağlamı içinde ele alan kuramcılarının öncüleri arasında yer alan Even-Zohar’ın dizgeci, tarihsel ve betimleyici

yaklaşımından bahsetmek yerinde olacaktır. Even-Zohar, çeviriyi devingen bir yapı içerisinde gelişen edebiyat çoğuldizgesinin dizgelerinden biri olarak kabul etmektedir (Even-Zohar, 1978). Merkez/çevre, birincil etkinlik/ikincil etkinlik, saygın edebiyat/saygın olmayan edebiyat gibi zıtlıklar üzerine kurulu Çoğuldizge Kuramı, metinlerin eşsüremlili ve artsüremlili olarak incelenmesine ve çevirinin de bir parçası olduğu edebiyat çoğuldizgesiyle toplumsal ve kültürel olgular arasındaki ilişkilerin sorgulanarak betimlenmesine olanak vermektedir (Even-Zohar, 2002). Başka bir deyişle Zohar'a göre dil sadece iletişim ve etkileşim ögesi değildir, aynı zamanda göstergesel değerler taşır. Bu işlevi sayesinde dil, farklı grupların da kullanımıyla kültürel bir öge, dolayısıyla ideolojik bir araç durumuna gelir. Buna göre, aynı dili konuşan topluluklar arasında farklı şekillerdeki kullanımlar ile standart dille konuşulan dil arasında fark oluşmasına neden olur ki böylece popüler kültür ürünlerinin standart dille oluşturulmasının daha sınırlı bir kitleye ulaşacağını, bunun aksine, günlük kullanıma daha yakın bir dil kullanımının ise daha geniş halk kitlelerine ulaşabileceği ifade edilebilmektedir. Tıpkı bu yöntemde belirtildiği gibi, antik çağda Yunan edebiyatının etkisi altında olan Roma edebiyatının neredeyse bir çeviri edebiyatı olduğu görüşü yayılmıştır (Vermeer, 1992: 192). Romalılar kendi dillerinden ve kültürlerinden üstün saydıkları Yunan dili ve kültürünü çeviri vasıtasıyla transfer etmeye çabalamışlardır. Bu çerçevede, çeviri yazınının antik çağ Roma'sında merkezi bir konumda olduğu dile getirilebilmektedir. Romalılar çeviriye yoğunlaşarak yavaş yavaş tüm Yunan edebi türlerini devralıp kendi edebiyat dizgelerinin bir parçası haline getirmişlerdir ki; bu durum Even-Zohar'ın da çeviri metnin, her zaman için çeviri dilinde yeni bir geleneğin başlamasında etkili olabileceği görüşünü desteklemektedir (Even-Zohar, 1978). Söz konusu örnek bundan sonraki dönemlerde de yaşanmıştır. Sözelimi, Türk yazın dizgesinde bir geleneği bulunmayan roman türü, Tanzimat Dönemi'nde Batı yazınından ünlü örneklerin çevrilmesiyle tanınıp Türk yazın dizgesinde bir yere yerleşmiştir. Roma'da görülen etkin çeviri akımı, M.Ö. 240 yıllarında Livius Andronicus isimli bir kölenin resmi bir makam tarafından görevlendirilerek Yunanca orijinalinden *Odyseia* isimli eseri çevirmesiyle başlamış olup akabinde sahneye Cicero, Horace, Quintilian gibi büyük devlet adamları, hatipler ve ozanlar çıkarak çevirinin Roma dili ve kültürüne katkısı uğruna adeta çeviriye bağlanmışlardır (Pohling, 1971: 128). Tarihin bu en verimli çeviri akımının ilk periyodunda Yunanca eserlerin biçim ve içeriğine sadık kalınırken, zamanla çevirideki asıl hedef, Yunanca özgün metni hem estetik-biçimsel açıdan, hem de içerik açısından öteye taşıyıp daha üstün bir metin yaratmak halini almıştır (Seele, 1995: 4-10; Pohling, 1971: 127-130). Örneğin Cicero, Yunanlı yazarları estetik ve biçimsel açıdan edebi açıdan düzeltmeye ve metinleri Roma'da hakim, yani merkezi olan koşullara uyarlamaya çabalamaktayken, metnin konusuna bağlı hareket etmiştir. Oysa Germanicus sadece estetik boyutta farklılığa başvurmakla kalmayıp, mitoloji, astronomi gibi alanlardan eklemelerle metnin konusuna da müdahalede bulunmuştur (Seele, 1995: 47). Cicero'nun, dönemin serbest çeviri anlayışını temsil ettiği kabul edilmektedir ve hem Cicero, hem de sözcüğü sözcüğüne çeviriyi ancak "köle ruhlu çevirmenlere" yakıştıran Horace, Bassnett'in vurguladığı gibi (1991: 44) kendilerini kaynak metne değil, erek okura karşı sorumlu hissetmişlerdir.

Çeviri etkinliğini Selçuklularda ve çok daha önce yaşayan diğer Türk boylarında da gözlemlemek olanaklıdır. İslam dünyasında çeviri etkinliği 8. yüzyılda başlamış; 11. yüzyılda yoğunluk kazanmış ancak 12. yüzyıldan başlayarak duraklama dönemine girmesiyle bu süreç 18. Yüzyıla kadar devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nda 1821 yılında kurulan Tercüme Odası sayesinde Müslümanların yabancı dil öğrenmeleri, stratejik noktalarda istihdam edilmeleri ve devletin işlerliğini sağlamasının önü açılarak çok sayıda bürokrat ve fikir adamı yetiştirmiştir. 1839 yılında Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesiyle birlikte II. Mahmut döneminde başlayan reform

çalışmalarında çevirinin rolü muazzamdır. Tanzimat Dönemi'nde açılan yeni eğitim kurumlarının öğretim elemanı eksikliği Batı'dan gelen öğretmenlerle karşılanmaya çalışıldığından, söz konusu hocalar Türkçe öğrenene kadar dersler çeviri aracılığıyla yapılmıştır. Ayrıca bu kurumlarda kullanılacak ders kitapları da Batı dillerinden Osmanlıcaya çevrilmiştir. Yeni kurulan eğitim kurumlarına ders kitabı hazırlamak ve eğitimi desteklemek amacıyla devlet Encümen-i Dâniş, Cemiyet-i İlmiye-i Osmaniye, Telif ve Tercüme Cemiyeti, Daireyi İlmiye gibi kurumlar kurmuş, böylelikle Batı dillerinden çok sayıda bilimsel yapıtı dilimize kazandırmayı başarmıştır. Hukukun birçok alanına ilişkin köklü çalışmaların yapıldığı Tanzimat Dönemi'nde Batı yasalarının çevrilmesi aracılığıyla yeni yasalar oluşturulmuştur. 19. yüzyıla kadar Arap ve Fars yazınından eserlerin çevirisini gerçekleştirilirken, Tanzimat'ın ilanı ile birlikte Batı yazınından da eserler çevrilerek, roman, öykü, tiyatro gibi yeni yazın türleriyle tanışılmış ve bunların yazın dizgemize kabulü sağlanmıştır. Çevirinin kendine ırak olanı tanımanın başlıca vasıtalarından biri olduğunu kavrayan Osmanlı İmparatorluğu, Tanzimat Dönemi'nde, Batı'yı tanıyarak, onun ulaştığı seviyeye ulaşmayı amaç edinmiştir (Eruz, 2003; Yazıcı, 2005).

Görüldüğü üzere, Cicero'dan Andronicus'a, Batı'dan Doğu'ya, Selçuklulardan Tanzimat'a diğer bir deyişle Antik Çağ'dan günümüze çevirmen davranış ve kimlikleri incelendiğinde, çevirmenlerin yeri geldiğinde eğitimci, yazar, uzman, kültür planlayıcısı; yeri geldiğinde ise dil uzmanı, toplumsal özne ve en önemlisi yaşadıkları toplumda var olan bireyler oldukları gözlemlenmektedir. Çevirmenler, yaşadıkları toplumda hüküm süren siyasi, ekonomik, toplumsal konjonktürden etkilenerek kimlikler kazanmışlardır. Buna istinaden çeviri ürünlerini sunarlarken farkında olarak ya da olmayarak metinlerin toplumlarındaki saygınlığından ve kabul edilebilirliklerinden, kurumsal kimliklerden, kişisel algılarından, erek kültürden vb. daha genel bir ifadeyle kaynak ve erek kültür, dil, norm ve okur beklentileri ile kendi kişisel kimliklerinin bütününden etkilenmektedirler.

Dil ve kültür planlayıcıları, uzmanları ve hepsinden de önemlisi insan olarak çevirmenlerin çeviri eylemleri kapsamında değerlendirildiğinde, her ne kadar günümüzde erek odaklı yaklaşım öncülüğünde erek kültür normları ön plana alınsa da, salt bu çalışmada irdelenen UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras unsurlarımıza yönelik UNESCO adaylık dosyalarında yer alan metinlerin ve bunlara ilişkin İngilizce çevirilerin ağırlıklı olarak kaynak metinlere ve böylece kaynak kültüre bağlı olarak biçimlendirildiği gözlemlenebilmektedir. Çeviri süreci tespit ve kararlarında, herhangi bir edebî metin çevirisinin aksine, çok büyük kısmının saf bir kültür aktarımı hâline geldiği miras unsurlarımıza ilişkin metin çevirilerinin kaynak odaklı oluşturulmalarının anlamlı rol oynadığı düşünülmektedir. Çeviride metin türlerinin etkisinin öneminin de izlendiği belirtilmelidir. Çalışma kapsamındaki inceleme metinlerinin tanıtım ve bilgilendirme amaçlı oldukları göz ardı edilmemelidir. Daha açık bir ifadeyle, edebî metinlerdeki söz sanatlarının çeviri eylemi kapsamında değişime uğramalarına sık rastlanılmaktadır. Ancak, tamamen özü, ham, yalın ve saf olanı aktarmaya çalışan bilgilendirici veya kılavuz kültürel içerikli metinlerde kültürel miras unsurlarımızın metinlerinin aktarımının erek kültür okuru tarafından kabul edilebilir ve erek kültürde akıcı bulunabilir olmalarının beklenmemesi de bir o kadar anlaşılır bir durumdur. Bu minvalde, UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras unsurlarımıza yönelik UNESCO adaylık dosyalarında (<https://ich.unesco.org>) yer alan metinlerin ve bunlara ilişkin İngilizce çevirilerin daha ziyade kaynak metinlere ve kaynak kültüre bağlı olarak biçimlendirilmelerinin, çevirmenlerin öz ve saf olanı koruma endişesi taşıyarak, var olanı olduğu gibi aktarma çabası içerisinde olmalarından ileri geldiği varsayılmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında ele alınan metinlerin İngilizce çevirilerini gerçekleştiren çevirmenlerin erek okurda özgün bir metin okuduğu hissini vermektense, metin türlerinin tanıtım ve bilgilendirme amaçlı olduklarını da göz önünde bulundurarak, erek kültüre alışılmadık gelen kaynak kültür unsurlarını, asıl amaç olan yaşayarı ve özü aktarma gayesiyle “yabancılaştırarak” taşıdıkları ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, B. (2002). *Geçmişten günümüze yazın çevirisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Akşit, G. (1986). *Çeviri: Dillerin dili*. İstanbul: Çağdaş Yayın.
- Ammann, M. (2008). *Akademik çeviri eğitime giriş*. (E. D. Ekeman, Çev.). İstanbul: Multilingual Yay.
- Bassnett, S. (1991). *Translation studies* (2. Baskı). London, UK: Routledge.
- Burke, P. (2006). *Kültür tarihi* (M. Tuncay, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Cassirer, E. (1980). *İnsan üstüne bir deneme* (N. Arat, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ece, A. (2007). Erek-odaklı kuram, Skopos kuramı ve bağıntı kuramı bağlamında çeviri eğitimi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 52, 49-58.
- Erkurt, G. Ş. (2017). *Çevirmen İdiokültürü: Edebiyat Çevirisinde Kültür Aktarımı Mekanizması – Alman Edebiyatı Çevirileri Üzerinden Karşılaştırmalı İnceleme Yöntemi Denemesi*. Saarbrücken, GE: Lambert Academic Publishing.
- Eruz, F. S. (2003). *Çeviriden çeviribilime*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Even-Zohar, I. (1978). Yazınsal polisistem içinde çeviri yazının durumu. M. Rifat. (Yay. Haz.), *Çeviri(bilim) nedir? Başkasının bakışı* (s. 191-200) içinde. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Even-Zohar, I. (2002). The Making of Culture Repertoire and the Role of Transfer. S. Paker (Yay. haz.). *Translations: (re)shaping of literature and culture içinde*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Grusec, J. E. ve Hastings, P. D. (2007). *Handbook of socialization: Theory and research*. New York, NY: Guilford Press.
- Gürçavaşlar, T. Ş. (2011). *Çevirinin ABC’si*. İstanbul: Say Yayınları.
- Güvenç, B. (1985). *Kültür konusu ve sorunlarımız*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Güvenç, B. (1991). *İnsan ve kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hermann, W. (1959). *Tarih, insan ve dil felsefesi üzerine altı konferans* (İ. Tunalı, Çev.). İstanbul: İstanbul Matbaası.
- Holz-Mänttari, J. (1984). *Translationstheorie – Grundlagen und standorte*, Tampere, FI: Tampereen yliopisto.
- Journet, N. (2009). *Evrenselden özele kültür*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karabulut, B. (2015). *Güvenlik- küreselleşme sürecinde güvenliği yeniden düşünmek: Uluslararası ilişkilerde anahtar kavramlar serisi 2*. Ankara: Barış Kitabevi.
- Kurultay, T. (1985). Çeviri yöntemi üzerine düşünceleriyle F. Schleiermacher. A. Cemal (Yay. Haz.). *Dün ve bugün çeviri 1* (s.191-217) içinde. İstanbul: Bilim/Felsefe/Sanat Yayınları.
- Malinowski, B. (1939). The group and the individual in functional analysis. *American Journal of Sociology*, Sayı. 44, No. 6, s. 938-964.
- Malinowski, B. (1990). *İnsan ve kültür* (F. Gümü, Çev.). Ankara: V Yayınları.
- Malinowski, B. (2000). *Bilim, büyü ve din* (H. Portakal, Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Munday, J. (2001). *Introducing translation studies, theories and applications*. London: Routledge.
- Munday, J. (2012). *Introducing translating studies theories and applications* (3. Bas). London, UK: Routledge.

- Newmark, P. (1988). *A Textbook of translation*. Londra, UK: Prentice Hall.
- Newmark, P. (2010). *Translation and Culture*. B. Lewandowska-Tomaszczyk ve M. Thelen(Ed.). *Meaning in Translation* (s.171-182) içinde. Frankfurt, DE: Peter Lang.
- Öner, I. B. (2001). *Çeviri kuramlarını düşünürken....* İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Özlem, D. (2008). *Kültür bilimleri ve kültür felsefesi*. Ankara: Doğu-Batı Yay.
- Parekh, B. (2002). *Çokkültürlülüğü yeniden düşünmek* (B. Tanriseven, Çev.). Ankara: Phoenix Yay.
- Pohling, H. (1971). *Zur Geschichte der Übersetzung, Studien zur Übersetzungswissenschaft Beihefte zur Zeitschrift Fremdsprachen 3/4*. Leipzig, DE: Verlag Enzyklopadie.
- Reiß, K. ve Vermeer, H. J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen, DE: Niemeyer Verlag.
- Seele, A. (1995). *Römische Übersetzer: Nöte freiheten absichten: Verfahren Des Literarischen Übersetzens in Der Griechisch – Römischen Antike*. Darmstadt, DE: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Toury, G. (1995). *Descriptive translation studies and beyond*. Amsterdam, NE: John Benjamins.
- Toury, G. (2002). *Translation as a means of planning and planning of translation*. S. Paker (Yay. haz.). *Translations: (re)shaping of literature and culture*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Usal, A. ve Kuşluvan, Z. (2002). *Davranış bilimleri, sosyal psikoloji*. İzmir: Barış Yayınları.
- Venuti, L. (1998a). *Strategies of translation*. M. Baker ve G. Saldanha (Ed.), *Routledge encyclopedia of translation studies* (s. 240-44) içinde. London, UK: Routledge.
- Venuti, L. (1998b). *The American Studies*. M. Baker ve G. Saldanha (Ed.), *Routledge encyclopedia of translation studies* (s. 305-15) içinde. London, UK: Routledge.
- Venuti, L. (1998c). *The scandals of translation. towards an ethics of difference*. Londra, UK: Routledge.
- Venuti, L. (1995). *Translator's invisibility: A history of translation*. London, UK: Routledge.
- Vermeer, H. J. (1989/2000). *Skopos and commission in translational action*. L. Venuti (Ed.), *Translation Studies Reader* (s. 221-232) içinde. Londra, UK: Routledge -
- Vermeer, H. J. (1992). *Skizzen zu einer geschichte der Translation: Anfänge – von mesopotamien bis griechenland, Rom und das frühe Christentum bis hieronymus*. Frankfurt: DE: IKO – Verlag für Interkulturelle Kommunikation.
- Witte, H. (2007). *Die Kulturkompetenz des Translators, begriffliche grundlegung und didaktisierung*, Tübingen, GE: Stauffenburg Verlag.
- Yazıcı, M. (2005). *Çeviribilimin temel kavram ve kuramları*. İstanbul: Multilingual Yayınları.

Çevrimiçi Ağ Kaynakça

- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (t.k.). UNESCO Hakkında. Erişim adresi: <http://www.unesco.org.tr/Pages/96/2/UNESCO>
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu. (t.y.). UNESCO Tarihi. Erişim adresi: <http://www.unesco.org.tr/Pages/99/2>
- Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu. (t.y.). UNESCO Kuruluş Sözleşmesi. Erişim adresi: <http://www.unesco.org.tr/Pages/97/150/UNESCO-Kuruluş-Sözleşmesi>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (t.y.). UNESCO in brief - Mission and Mandate. Erişim adresi: <https://en.unesco.org/about-us/introducing-unesco>

- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (t.y.).
<https://ich.unesco.org/>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Hakkında. Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-50837/somut-olmayan-kulturel-mirasin-korunmasi-sozlesmesi-hak-.html>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Türk Kahvesi Kültürü ve Geleneği. Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-202374/turk-kahvesi-kulturu-ve-gelenegi.html>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Turkish Coffee Culture and Tradition. Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-132383/turkish-coffee-culture-and-tradition.html>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (t.y.). Turkish coffee culture and tradition. Erişim adresi: <https://ich.unesco.org/en/RL/turkish-coffee-culture-and-tradition-00645>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Ebru : Türk Kağıt Süsleme Sanatı. Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-202375/ebru--turk-kagit-susleme-sanati.html>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Ebru: Turkish Art of Marbling. Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-132387/ebru-turkish-art-of-marbling.html>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (t.y.). Ebru, Turkish art of marbling. Erişim adresi: <https://ich.unesco.org/en/RL/ebru-turkish-art-of-marbling-00644>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Karagöz (TR). Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-202291/karagoz-tr.html>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Karagöz (ENG). Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-139583/karagoz-eng.html>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (t.y.). Karagöz. Erişim adresi: <https://ich.unesco.org/en/RL/karagoz-00180>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Meddahlık. Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-202285/meddahlik.html>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Arts of the Meddah, Public Storytellers. Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-132016/arts-of-the-meddah-public-storytellers.html>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (t.y.).
<https://ich.unesco.org/en/RL/arts-of-the-meddah-public-storytellers-00037>
 22.8.2018
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Browse the Lists of Intangible Cultural Heritage and the Register of good safeguarding practices. Erişim adresi: <https://ich.unesco.org/en/RL/arts-of-the-meddah-public-storytellers-00037%2022.8.2018>
- Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. (t.y.). Işık Dili. Erişim adresi: <https://aregem.ktb.gov.tr/TR-196379/islik-dili.html>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (t.y.). Whistled language. Erişim adresi : <https://ich.unesco.org/en/USL/whistled-language-00658>
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. (t.y.). What is Intangible Cultural Heritage?. Erişim adresi : <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003>
- <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR-132353/somut-olmayan-kulturel-miras-ne-demektir.html> 4.7.2019